

اسلام شناسی و اسلام شناسان؛ از شناخت تا تعامل

فاطمه امیرخانی فراهانی

مرکز مطالعات فرهنگی - بین المللی

۱۳۹۳

مرکز مطالعات فرهنگی - بین‌المللی
سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی
International Cultural Studies Center
Department of Research & Education
Islamic Culture & Relations Organization
Tel: +98 21 88253308
Email: C.C.I.S @ icro.ir

عنوان: اسلام‌شناسی و اسلام‌شناسان؛ از شناخت تا تعامل

مجموعه‌ی دانشی‌های رایزن فرهنگی (۴)

نویسنده: فاطمه امیرخانی فراهانی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۳۹-۶۳۲-۸

قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال

ناشر: گروه انتشاراتی الهدی

نشانی: تهران، خیابان شهید کواسانی (فرمانیه)، شماره ۱۶۴

صندوق پستی: ۳۳۴۰۶۷۱۴ - ۲۲۲

تلفن: ۲۲۲۰۶۷۱۳ - ۲۲۲۰۶۷۱۴ - ۲۲۲۰۶۷۱۳

عنوان و نام‌پدیدآور: اسلام‌شناسی و اسلام‌شناسان؛ از شناخت تا تعامل / فاطمه امیرخانی فراهانی؛

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

موضوع: اسلام‌شناسی - فرهنگ و ارتباطات اسلامی

گروه انتشاراتی الهدی

Alhoda Publishing Group

مجموعه‌ی الهدی للنشر و التوزيع

Tehran - P.O.Box 14155 4363

www.alhodapublication.ir

info@alhodapublication.ir

Tel: +98 21 22211211 - 22206714

فهرست

- ۹ پیشگفتار
- ۱۳ کتاب مؤلف
- ۱۵ فصل اول:
- ۱۷ از بنده شناسی تا جریان اسلام شناسی
- ۱۹ درآمد
- ۱۹ در مفهوم شرق شناسی
- ۲۲ قلمرو و جرایبی شرق شناسی
- ۲۵ دلایل و علل پیدایش شرق شناسی
- ۳۰ اسلام شناسی و تحولات آن
- ۳۴ عوامل مؤثر بر اسلام شناسی در نیمه دوم
- فصل دوم:
- ۳۷ اسلام شناسان
- ۳۹ مقدمه
- ۴۱ آشنایی با چند اسلام شناس برجسته

فصل سوم:

مراکز و مؤسسات اسلام‌شناسی در جهان

مقدمه ۵۱

دانشگاه لیدن هلند ۵۴

مؤسسه مطالعاتی و انتشاراتی بریل، هلند ۵۶

مدرسه مطالعات اسلامی... دانشگاه ناپل ۵۷

دانشکده مطالعات دینی دانشگاه مکیل... ۵۸

دانشگاه آمریکن، آمریکا ۵۹

دانشگاه یانگز تاون، آمریکا ۵۹

دانشگاه هاروارد، آمریکا ۶۰

دانشگاه کالیفرنیا، آمریکا ۶۱

مرکز مطالعات اسلامی دانشگاه آکسفورد... ۶۲

انجمن دانشمندان مسلمانان و اجتماعات... ۶۲

مؤسسه بین‌المللی اندیشه اسلامی، آمریکا ۶۳

مرکز تحقیقاتی گفت‌وگو بین اسلام و... ۶۴

فصل چهارم:

نشریات اسلام‌شناسی در جهان

مقدمه ۶۹

ایندکس اسلامیکوس ۷۰

مجله مطالعات اسلام معاصر ۷۱

نشریه اسلام، مسیحیت و روابط مسلمانان ۷۲

نشریه آمریکایی علوم اجتماعی اسلامی ۷۲

نشریه مؤسسه فهم اسلامی مالزی ۷۴

عربیکا ۷۵

نشریه مطالعات عربی و اسلامی ۷۵

نشریه مطالعه معنویت ۷۵

نشریه المسلمون ۷۶

اسلامیکا	۷۶
مطالعات اسلامی	۷۶
مجله معرفی کتاب جهان اسلام	۷۷
هفته نامه جهان مسلمان	۷۹
فصل پنجم:	
در دنیای دایرةالمعارف های اسلامی	۸۱
مقدمه	۸۳
دایرةالمعارف جهان اسلام در عصر حاضر	۸۵
دایرةالمعارف دین	۸۹
دایرةالمعارف اسلام	۹۱
اطلس فرهنگی اسلام	۹۲
فصل ششم:	
قلمرو و موضوعات اسلام شناسی در جهان	۹۷
مقدمه	۹۷
اطلاعات تاریخی درباره مسلمانان و...	۱۰۲
سفر و عرفان اسلامی	۱۰۱
علم تمدن اسلامی	۱۰۴
جغرافیا	۱۰۶
نسخ خطی	۱۰۶
فهارس و کلیات	۱۰۹
قرآن کریم و احادیث	۱۰۹
زندگی پیامبر و رهبران مسلم	۱۰۹
فصل هفتم:	
رایزن فرهنگی و اسلام شناسان و اسلام شناسی	۱۱۱
مقدمه	۱۱۳
شیوه تعامل و همکاری با اسلام شناسان	۱۱۳
شیوه تعامل و همکاری با مراکز و مؤسسات...	۱۱۸

- ۱۲۰ شیوه همکاری و تعامل با نشریات...
- ۱۲۱ نحوه حضور و همکاری با سمینارها و...
- ۱۲۳ منابع و مآخذ

www.ketab.ir

پیشگفتار

ضرورت تحول، ارتقاء و اثبات کارایی نظام اداری و مناسبات انسانی مرتبط با آن، پیوسته به هر وجهی که باشد، مسأله نظران و مدیران مسئول و وظیفه‌شناس است. مهم‌ترین گام در تحقق این امور و بالا رفتن سطح بهره‌وری و کارایی، پدید آوردن تحول در نیروی انسانی و یکی از اساسی‌ترین راه‌ها برای دستیابی به این تحول، مسگرگونی، تربیت و آموزش نیروی انسانی است. علاوه بر این آموزش مستمر و افزایش مهارت کارکنان نیز یکی از موارد مهم در ارتباطات بین فرهنگی است که سازمان‌های مسئول همواره به آن توجه جدی دارند.

امروزه برنامه‌ریزان حوزه فرهنگ به‌ویژه روابط فرهنگی و اجتماعی بنا به ضرورت و بر مبنای همین آموزه‌ها، می‌کوشند ضمن تأکید بر برنامه تعهد و تخصص، با بهره‌گیری از دانش جدید ارتباطات و علوم مرتبط با آن، دوره‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت، بلندمدت و آموزش ضمن خدمات را در جهت ارتقای سطح آگاهی، دانش و مهارت کارکنان و مدیران فرهنگی برگزار کنند. بر این اساس، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به منظور بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و فرصت‌های پیش رو، در صدد برآمده

تا ضمن اهتمام به توسعه نیروی انسانی، آموزش‌های ویژه به لحاظ محتوایی و مهارتی برای مدیران و مجریان سیاست‌های ناظر بر روابط فرهنگی بین‌المللی به اجرا در آورد. این آموزش‌ها به شیوه خودیادگیری در زمینه‌های مختلف فرهنگی با هدف توانمندسازی نمایندگان فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و حضور آگاهانه و ماهرانه در مأموریت‌های خارج کشور، از رهگذر تبیین ابزارها، سازوکارها و مهارت‌های نوین در عرصه بین‌المللی، صورت می‌پذیرد.

با توجه به ضرورت و اهمیت ارتقای دانش، تجربه و توانمندی راینان فرهنگی در بهبود، گسترش و تعمیق روابط فرهنگی جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها، ملت‌ها و فرهنگ‌ها؛ در ادامه آموزش راینان فرهنگی، مجموعه‌ای نوشتاری از دانش، آگاهی‌ها و مهارت‌های مورد نیاز برای فعالیت در محیط میان فرهنگی با عنوان «دانش‌های یک راین فرهنگی» تهیه و انتشار یافته است. امید است این مجموعه خودآموز که در چارچوب گسترش برنامه‌های آموزشی غیرمأموری مجال نشر می‌یابد، اقدامی ماندگار و تأثیرگذار در جهت توسعه و بالندگی فعالیت‌های فرهنگی بین‌المللی کشورمان باشد.

کتاب حاضر که با عنوان مجموعه دانش‌های یک راین فرهنگی» نشر یافته، کوششی جمعی در جهت دانش‌افزایی و تقویت توانمندی‌های راینان فرهنگی برای ایفاء رسالت‌ها و مأموریت دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در عرصه بین‌المللی است که با هدف تقویت توان فنی و بهره‌گیری از تجربیات درون و بیرون سازمانی مدیران و راینان باسابقه فرهنگی صورت پذیرفته است. امید است این جامع‌نگر و براساس نیازسنجی علمی - کاربردی سفیران فرهنگی جمهوری اسلامی ایران تهیه شده تا امکان دانش‌افزایی، مهارت‌آموزی و توان‌بخشی به قابلیت‌ها و مهارت‌های اجرایی مدیران و مأموران فرهنگی را بیش از پیش فراهم آورد.

نکته مهم در باب چگونگی تولید و نشر این مجموعه آن است که از زمان تکوین اندیشه تولید این مجموعه تا اراده و اهتمام به تهیه و تألیف این آثار، ایجاد دبیرخانه علمی تعیین عناوین و موضوعات، تشکیل گروه علمی ناظر بر سیاست‌گذاری و محتوای علمی کتاب‌ها، انتخاب مؤلفان، نگارش، آماده‌سازی و چاپ و نشر کتاب‌ها، زمانی کمتر از یک سال به طول انجامید. انجام این مهم نشان می‌دهد که اگر همت و انگیزه کافی فراهم شود، کارهای سترگ می‌توان انجام داد. از این رو، سیاست است نخست از ریاست محترم سازمان تشکر کنم که پدید آمدن آثار به اندیشه و اهتمام ایشان انجام پذیرفت. سپس لازم می‌آید در خصوص تمرکز مطالعات فرهنگی بین‌المللی جناب آقای فرهاد پالیزدار و دبیر گروه علمی ناظر بر سیاست‌گذاری و محتوای علمی مجموعه کتاب‌های «مبانی‌های یک رایزن فرهنگی»، آقایان دکتر عبدالمجید میرداماد، دکتر دیرت امیری، سیدمحمد صدرهاشمی، سیدمحمد خلیلی و مؤلفان و مترجمان آثار قدردانی کنم.

امید است با بهره‌گیری از این مجموعه کتاب‌ها، گام‌های مؤثری در بهبود و ارتقای برنامه‌ها و فعالیتهای فرهنگی رایزنان فرهنگی و به تبع آن مأموریت و رسالت سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی که تحقق اهداف بلند و ارزشمند انقلاب و پیشرفت ایران اسلامی در جهان است، برداشته شود.

در همین‌جا از تلاشگران عرصه‌های دیپلماسی عمومی و دیپلماسی فرهنگی و صاحبان اندیشه و تجربه در زمینه روابط فرهنگی بین‌المللی در همگامی و همراهی، برای توفیق در ارائه بهترین و ضروری‌ترین آثار در این زمینه، یاری می‌طلبیم و از صاحب‌نظران و علاقه‌مندان این عرصه انتظار داریم سازمان را از نظرات و پیشنهادهای ارزشمند خود بهره‌مند سازند.

محمد رضا دهشیری

معاون پژوهشی و آموزشی

مقدمه مؤلف

در جهان امروز، مراکز و موسسات اسلام‌شناسی و شخصیت‌های اسلام‌شناس، یکی از مهم‌ترین تصاویر سازان اسلام و مسلمانان در افکار عمومی جهانیان، از طریق رمز و راز رسانه‌ها و فضای مجازی هستند. چرا که همه روزها کتاب، و مقاله معتبر علمی با جهت‌گیری‌های مختلف منتشر می‌گردد و برای ترفی و آگاهی از زوایای گوناگون اسلام در دسترس همگان قرار می‌گیرد. پاره‌ای از آثار و تولیدات اسلام‌پژوهان و مراکز اسلام‌شناسی، نتایج پیاده‌هایی به همراه دارد که مُعرف حقیقت انسان‌ساز دین اسلام و ویژگی‌های واقعی فرد مسلمان نیست. به‌طور مثال گاهی، اسلام خشونت‌طلب، طالبانی مترادف اسلام معرفی می‌شود و از این زاویه اسلام و مسلمانان مورد دآوری و ارزیابی قرار می‌گیرند. برخی دیگر از اسلام‌شناسان از منظر نظریه‌های غربی به باورها و آموزه‌های اسلامی می‌نگرند و هر اندیشه و رفتاری را که منطبق با این نظریه‌ها و باورها نباشد، خرافه، اندیشه و رفتار متحجرانه معنا و به مثابه ضعیفی بنیانی برای اسلام

و اسلام‌گرایان بر جسته می‌کنند. عده‌ای نیز رفتار فردی و جمعی مسلمانان را دال بر واقعیت اسلام و مبانی آن می‌پندارند و رفتار برخی از افراط‌گرایان و خشونت‌ورزان را نماد و رفتار تمام مسلمانان تلقی می‌کنند و همین را مستمسک حمله به اسلام و مسلمانان قرار می‌دهند. افزون بر این، تصویری که اسلام‌شناسان و مراکز اسلام‌شناسی مستقیم و غیرمستقیم از تشیع و انقلاب اسلامی می‌سازند، بر تصویر ایران اسلامی در جهان و بر فعالیت‌های آن اثرگذار است. واقعیت آن است که بیشتر اسلام‌شناسان غیرمسلمان با تکیه بر نظریه‌های غربیان و روش تحقیق برآمده از علوم انسانی و منابع اهل تسنن، دیدگاه‌های خود را صورت‌بندی کرده و ارائه می‌دهند. این دیدگاه‌ها با رویکردی غلیظ ایدئولوژیک و تک‌بعدی، بسیاری از وجوه، لطایف و واقعیت‌های اسلام و مسلمانان را نادیده می‌گیرند.

بر اساس این تصویر مشوه، افکار عمومی اغلب غربیان، جوامع غیرمسلمان، سیاستمداران و سیاست‌گذاران در جهان شکل می‌گیرد و مسلم است که چنین دیدگاه‌ها و ارزیابی‌هایی، آثار منفی خود را بر جای می‌گذارد و به تبع آن صحنه‌ها مشکل و شبهه در اذهان و ضمائر مخاطبان اسلام، تشیع و انقلاب اسلام ایجاد خواهد شد.

رایزنان فرهنگی جمهوری اسلامی ایران که نمایندگان و منادیان آموزه‌های ناب اسلامی‌اند، باید از پدیده اسلام‌شناسی و نهادهای جریان‌های فعال و پرپویه آن مطلع و از تحولات، تغیرات و برنامه‌ها و فعالیت‌های آنها آگاه باشند. چرا که مراکز و جریان‌های اسلام‌شناسی و اسلام‌شناسان از یک طرف مخاطبان و همراهان ملت را توجیه و تأکید به شناخت اسلام و معرفی آن هستند و از طرف دیگر می‌توانند در برخی موارد همانند مزاحمان و حتی مخالفان اندیشه و معارف اسلامی ایفا کنند. برخی از آنها که در درون نظام آکادمیک و دانشگاهی فعالیت می‌کنند، با تکیه بر داده‌های علمی سعی دارند و جوهی از اندیشه‌ها، باورها و مراسم و مناسک مسلمانان را از نگاه مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی

و روان‌شناسی اجتماعی به مطالعه گیرند. عده‌ای با انگیزه‌های سیاسی، به اقتصاد، سیاست و منابع طبیعی کشورهای اسلامی توجه کرده و با داده‌های خود به منافع کشورهای غربی مدد می‌رسانند و گروهی دیگر با رویکردهای پدیدارشناسانه یا هرمنوتیک به منابع مسلمانان رجوع کرده و گاهی آثار ارزشمندی نیز ارائه نموده‌اند. بنابراین، می‌توان گفت اسلام‌شناسی، جریانی یک‌پارچه نیست و طیفی است که در گستره گوناگون آن، انواع جریانات، اشخاص و نهادهای مختلف و با اهداف سیاست‌های ناهمگون مشارکت دارند.

پیش از وظایف رایزنان فرهنگی معرفی اسلام ناب، زدودن اتهامات پاسخی‌گویی به شبهات در زمینه اسلام و مسلمانان است؛ خودبخود نیست و حضور آنها در جامعه میزبان، در ارتباط با مراکز، منابع اسلام‌شناسی و شخصیت‌های اسلام‌شناس قرار می‌گیرد. رایزنان فرهنگی باید بدانند که امروزه بیشتر محصولات و انتشارات مراکز اسلام‌شناسی در اکثر کشورها، یگانه متون معتبر علمی تلقی می‌شود و مبنای آموزش و معرفی اسلام و مسلمانان در مراکز پژوهشی و آموزشی است. از طرف دیگر، کنفرانس‌ها و نشریات مختلف مربوط به اسلام و مسلمانان مثل *چون و نظرات* و *مطالب این مراکز* و شخصیت‌هاست. از این رو، آنها نباید نسبت به این پدیده مهم و تأثیرگذار بی‌اطلاع باشند.

به منظور آگاه‌تر شدن هر چه بیشتر نمایندگان فرهنگ اسلامی و تأثیر مراکز اسلام‌شناسی و اسلام‌شناسان در محافل دانشگاهی و مسلمانان و غیرمسلمانان و شناخت حوزه‌های مورد مطالعه آنها و کارکردشان، در این کتاب سعی شده تا مهم‌ترین مسائل اسلام‌شناسی و اسلام‌شناسان به روشنی تصویر شود و پیشنهادهایی برای همکاری و ارتباط با شخصیت‌های اسلام‌شناس و مراکز مطالعات اسلامی و نیز نحوه همکاری و حضور در کنفرانس‌ها، نشریات و منابع آنان ارائه گردد.

توانمندی رایزنان فرهنگی و شناخت آنان از جریانات اسلام‌شناسی و مکتب‌های گوناگون آن و قلمرو فعالیت و تولیدات فکری و فرهنگی ایشان باعث می‌شود مهارت‌های دانشی و بینشی رایزن فرهنگی نسبت به محیط فعالیت بین‌المللی و کشور میزبان ارتقا یابد و با جریانات مؤثر بر فعالیت و ذهنیت مخاطبان خود آشنا شوند. آشنایی نمایندگان فرهنگی با اسلام‌شناسان و دیدگاه‌های آنها به ایشان امکان می‌دهد تا از حضور و اندیشه اسلام‌شناسان همسو برای فعالیت‌های خود بهره‌مند و نسبت به شبهات و کژاندیشی‌های برخی دیگر از اسلام‌شناسان پاسخگو باشند و بتوانند شبهات و تردیدهای آنها را برطرف کنند. چه بسا حضور و مشارکت اسلام‌شناسان، زمینه‌ها و بستر مناسب برای فعالیت‌های فرهنگی در جامعه میزبان تسهیل شود یا از طریق آنها، همکاری‌های مشترکی با مراکز رسمی و آکادمیک پی افکنده شود.

در پایان لازم به ذکر است که دامنه موضوعات و مسائل مربوط به شرق‌شناسی و اسلام‌شناسی بسیار گسترده است و برای توضیح هر یک از موضوعات و فصول این کتاب می‌توان کتاب‌ها و مقالات درازدامن نگاشت. استناد به این کتاب، خلاصه‌گویی و ایجاز است و هدف از تهیه آن، آشنا کردن رایزنان محترم فرهنگی با مهم‌ترین موضوعات در حوزه اسلام‌شناسی است. موضوعاتی که در خلال فعالیت در جامعه میزبان با آنها مواجه خواهد شد.

سید طاهر امیرخانی فراهانی